

Porkoláb Tibor

A kultusz határtalansága

(Margócsy István: „...Égi és földi virágzás tükre...”
Tanulmányok a magyar irodalmi kultuszokról,
Holnap Kiadó, 2007.)

Az irodalmi kultusz kutatás, ez az irodalomtudományhoz köthető, ám a kulturális antropológia és a társadalomelmélet értelmezői eljárásait is alkalmazó kutatási irányzat az 1980-as évek végén tűnt fel a tudományos nyilvánosságban. Ekkor jelent Dávidházi Péter nagy hatású munkája (*„Isten másodszülöttje” A magyar Shakespeare-kultusz természetrajza*, Bp., 1989), amely megalapozta a kultusz kutatás módszertanát, és

ekkor alakult meg az MTA Irodalomtudományi Intézetében a Kultusztörténeti Kutató Csoport (népszerű nevén a KUKUCS), amely – a Petőfi Irodalmi Múzeum közreműködésével – ún. kultuszkonferenciákon (Budapest, 1989, 1990, 1991, 1993, 1997; Keszthely, 2002, Csíkszereda, 2004) mutatta be a nemzetközi kontextusban is újnak számító kutatási program eredményeit. A kultusz kutatás intézményesülését jelezte, hogy az V. Hungarológiai Kongresszuson önálló szimpóziumot kapott (*Kultusz, autorizáció, kisajátítás*, Jyväskylä, 2001), hogy 2004-ben az Újvidéki Egyetemen rendeztek *Kultusz és kultúrateremtés* címmel tudományos kollokviumot. A kultusz kutatói program 2004-től *Kultusz, identitás, imázs – a kultuszok társadalmi működőképességének elméleti és történeti aspektusai* címen szerveződött újra – mégpedig hangsúlyosan multi-, illetve interdiszciplináris formában, a Finn Akadémia *Cult, community, identity*-projektjének kutatóival együttműködve, nemzetközi konferenciák sorát eredményezve (Budapest, 2004; Debrecen, 2006; Jyväskylä 2006 és 2007). A másfél évtized alatt sorra jelentek meg a tematikus összeállítások (Irodalomtörténeti Közlemények, 1990/3; Hungarológiai Közlemények, 2004/1; Literatura, 2004/2), a konferenciakötetek (*Tények és legendák, tárgyak és ereklyék*, 1994; *Literature and its Cult / La littérature et ses cultes*, 1994; *Kegyelet és irodalom*, 1997; *Az irodalom ünnepei*, 2000; *Kultusz, mű, identitás*, 2005 – ez utóbbi kötet *A magyarországi kultusz kutatás válogatott bibliográfiáját* is közzé tette); és 2003-ban – Takáts József szerkesztésében – napvilágot látott a kutatási irányzat reprezentatív (válogatott) szövegeinek gyűjteménye, *Az irodalmi kultusz kutatás kézikönyve*.

A fenti adatok elősorolásával jelölhető ki az a szakmai tér, amelyben Margócsy István „...Égi és földi virágzás tükre...” *Tanulmányok a magyar irodalmi kultuszokról* című kötete elhelyezhető. Margócsy ugyanis már az első kultuszkonferencián szerepet vállalt: fontos előadásának tanulmányváltozata *A magyar irodalom kultikus megközelítései (Florilegium és kommentár)*

címen olvasható a kötetben. Résztvevője volt az 1997. évi konferenciának is – erről a *Magyarok Mózese (Az 1859-es Kazinczy-ünnepélyek nyelvhasználatáról)* című tanulmánya tanúskodik. A 2001. évi jyvaskylai és a 2004. évi újvidéki szimpóziumokon, illetve a 2006. évi jyvaskylai kongresszuson tartott előadásainak tanulmányra formált szövegei pedig „...Ikerszülöttek, egymás kiegészítői...” (*Petőfi és Arany kettős kultusza és kettős kanonizációja*), *A költészet ünnepe (Az 1843-as Kisfaludy Sándor-ünnep jelentősége)* és *„Istennöm, végzetem, mindenem, magyar nyelv!” (A magyar nyelv kultikus megközelítései)* címen lelhetők fel a kötetben. Figyelmet érdemel az is, hogy *A Petőfi-kultusz határtalanságáról* című tanulmánya helyet kap *Az irodalmi kultusz kutatás kézikönyvében*. Margócsy kötetbe gyűjtött tanulmányai tehát intézményesen is kötődnek a kultusz kutatáshoz. Kivételt talán csak a záró tanulmány képez: *A király mulat (Fejedelmi csábítás a magyar romantikában)* azonban tematikusan is elkülönül az egységes hatású kötet többi szövegétől. Mivel a legkorábbi tanulmány (*A magyar irodalom kultikus megközelítései*) 1990-ben jelent meg, a legkésőbbi (*A magyar nyelv kultikus megközelítései*) 2006-ban, megkerülhetetlen a kérdés: az „...Égi és földi virágzás tükre...” mennyiben reprezentálja (reprezentálja-e egyáltalán) a magyar(országi) irodalmi kultusz kutatás immár több mint másfél évtizedét? E kérdésre persze nem adható egyszerű, illetve egyértelmű válasz. Egyfelől azért nem, mert ez a kutatási irányzat eleve több stratégiát dolgozott ki az irodalomtudomány megújítására (erről lásd például Szolláth Dávid tanulmányát: *A kultusz kutatás két tendenciája*, BUKSZ, 2004. ősz), másfelől azért nem, mert ezek a stratégiák is jelentős módosuláson mentek és mennek keresztül (erről lásd például Gyáni Gábor tanulmányát: *Válaszúton az irodalmi kultusz kutatás*, Literatura, 2004/2). Az mindenesetre megállapítható, hogy Margócsy kultusz kutatói habitusa és módszertana sem maradt változatlan az évek során. Ha látványos újrapozicionálódásnak nincs is jele, érzékelhető, hogy a kezdeti (kultusz)kritikai közelítésmódot („Ha pedig a harc a kritikai és a kultikus megközelítés között ilyen keményen folyik, s ennyire kétesélyes – a kritika és a kritikus szemlélet számára alighanem létfontosságú, hogy tisztázza a maga számára: mi is az valójában, s hogyan működik, amivel szemben óhajtja és kényszerül érvényesíteni önmagát.” 37.) egyre inkább a megértő mód és a kontextualista megfontolások érvényesítése váltja fel: „a kultikus szemlélet tudomásulvétele nélkül szinte semmit sem tudnánk mondani a költészet (művészet) tényleges társadalmi beágyazottságáról.” (8.)

Ugyanakkor – e finom áthangolás ellenére – a későbbi szövegek megőrzik azokat a sajátosságokat, amelyek Margócsy első kultusztanulmányát oly’ felszabadító hatásúvá tették. Ezt az olvasói tapasztalatot erősíti a kötet felépítése: a tanulmányok nem kronologikusan követik egymást (mintegy a kultusz kutatói pálya alakulástörténetére irányítva a figyelmet), hanem tematikus rendben, azaz egy koncepciózusnak, koherensnek és távlatosnak szánt kutatómunka egymást kiegészítő, egymással összekapcsolódó, rendszerré kerekedő (rész)eredményeit felmutatva. A kötet

olvasója konstatálhatja például, hogy milyen termékeny lehet, ha az irodalomtörténész nem csupán eminens szövegekkel és kommentárokkal foglalkozik. A kultusz kutatás egyik jelentős felismerése, hogy az irodalmi kánonokból kiszorult, illetve az eleve nem kanonizálódott szerzők, művek, műfajok és beszédmódok vizsgálatával a kutató közelebb kerülhet az irodalom létmódjának, közösségi funkcióinak, társadalmi használati módjainak a megértéséhez. Margócsy mintha minden olvashatatlanná avult, árnyaltabb megfogalmazásban a történetiségbe visszahullott szöveget ismerne, sőt: *elolvasott* volna. (Ebből a szempontból is beszédes a kötet – tanulmányonként tagolt – jegyzetapparátusa.) Mindez persze szakmai kötelességként is felfogható: tudjuk, az irodalomtörténész a társadalom helyett (is) olvas. Margócsy olvasottsága lenyűgöző, nem egyszerűen teljesíti, hanem – bizonyára a fenti megfontolás jegyében – túlteljesíti ezt az elvárást. Ráadásul tanulmányaiban feloldódnak a korszakhatárok: a szenvedélyes, egyszersmind kötelességtudó hivatásos olvasó a (poszt)modern szöveg univerzumban éppen olyan otthonosan mozog, mint a klasszikus magyar literatúrában. Íme egy jellemző szöveghely *A magyar nyelv kultikus megközelítései* vizsgálat tanulmányából: „Végeláthatatlan az a sor, amely a nyelvnek anyakénti bemutatását képezi meg a fentebb már idézett Édes Gergelytől kezdve [...] Kiss Dénesnek *Nyelvédesanyám* című nagy hatású hódoló verséig”. (180.) Az elszánt kutató végigjárja „a kultusz végtelenül tarka virágoskertjét”, ugyanakkor (súlyos) kutatói tapasztalatát bölcs mértékletességgel terheli az olvasóra. Innen nézve az „...Égi és földi virágzás tükre...” gondosan válogatott és szerkesztett *florilegium* a kultusz határtalanságáról – mégpedig megvilágító erejű, a szakmai önismeretet elmélyítő *kommentárokkal* kísérvé. Az első kultusztanulmány alcímeként feltűnő terminusok tehát a Margócsy-tanulmányok egyik konstans módszertani eljárására mutatnak rá. Míg azonban *A magyar irodalom kultikus megközelítései* szigorúan elkülöníti a kutatói téziseket a szemléltető-bizonyító példatártól, addig a későbbi szövegekben nagy hatásúan bontakozik ki kommentár és florilegium interpretációs összjátéka.

„Szinte észre sem vesszük – olvasható a Petőfi és Arany kettős kultuszát vizsgáló tanulmányban –, mennyire *nem természetes*, hogy e két név és figura irodalmi mitológiánkban és történelmi arcképcsarnokunkban szinte összenőtt, s az irodalmi közbeszédben egyiküknek megjelenése szinte generálja a másikat is”. (125–126.) Margócsy *persze* észreveszi ezt. Tanulmányainak talán legvonzóbb vonása a máshogy látás képessége. A probléma felismerése és körvonalazása után már amolyan rutinmunkának látszik e kultikus egységnek – „amely állhat vagy azonos-ságból, vagy pedig egymásra vonatkoztatott, egymás tükrében szemlélt különbségekből” (128.) – az alapos, tipologizáló feltárása. A szakirodalom által sokszor és sokféleképpen vizsgált 1859. évi Kazinczy-ünnepélyek nyelvhasználatát tárgyalva is képes olyan nézőpontot találni, ahonnan a jól ismert *máshogy* szemlélhető, ez által pedig újra (és újra) a megismerendő stá tusába helyezhető: „az egész Kazinczy-mitológiának azért volt

szüksége a törvényhozó próféta illetve népvezér [...] figurájára, hogy a történeti szerep patetikus felmagasztalásának fényében kiküszöbölhesse az irodalmi-esztétikai alkotások megítélésének értékszempontjait, s [...] az író *helyett* dicsérhessen Kazinczyban valami *mást*.” (255.) Ez a közelítésmód még akkor is rendkívül termékenynek bizonyul, ha éppen a tanulmány zárótétele („Az 1859-es Kazinczy-ünnep [...] számunkra elsősorban egy nagy tehetségű, de nagyon sok ok miatt erősen frusztrált kulturális és politikai elit rendkívül nagyszabású és impozáns önaffirmációs és reprezentációs aktusának mutatja magát [...] *Ehhez* az aktushoz természetesen nem szépíróra, hanem politikus [...] figurára volt szükség” – 262.) enged arra következtetni, hogy az ünnepelő közösség elsősorban nem azért dicsér Kazinczyban „valami *mást*”, mert a száz éve született literátor nevéhez nem köthetőek fenntartások nélkül magasztalható művek, hanem sokkal inkább azért, mert a Kazinczy-centenárium eleve *nem irodalmi* eseményként nyeri el funkcióját. Margócsy azt is megmutatja, hogy az irodalomtörténész mit kezdhet egy olyan „nagyon sokféle és sokféle színvonalú, különböző korokból (de elsősorban a huszadik századból) származó” szöveget egybegyűjtő, ünnepi antológiával, mint a magyar erdészek által kiadott *A mi nyelvünk* (Bp., 2000). Először is meg kell találnia a heterogén szövegtöpuszt bevilágító – a tanulmányt olvasva *persze* már oly’ kézenfekvőnek tűnő – vizsgálati szempontot: az anyag „szinte tárházát nyújtja a nyelvvel kapcsolatos kultikus rítusoknak és kultikus nyelvhasználat minden válfajának”. (165–166.) Aztán, némi történeti alapozást követően, jöhet a nyelv kultikus szemléletét feltáró tipológia felállítása – és ezt Margócsy példászerűen, mondhatni fölényes biztonsággal végzi el.

A tanulmányok árnyalt, egyben precízen argumentált állításainak terheit többnyire bonyolultan strukturált, többszörösen összetett mondatok hordozzák. Nincs olyan kritikus, aki ne próbálkozna meg a szuggesztív Margócsy-féle körmondatok analízisével. (Lásd például Kálmán C. György és Rákai Orsolya recenzióit: *Élet és Irodalom*, 48 [2004], 5. sz., 24; *Utazások a Fekete Királynővel*, Bp., 2006, 92–94.) Ilyen vizsgálatért kiált például az a „mondatszőrnő” is, amely csaknem teljesen betölti a kötet 89. oldalát, és amely egy módszertani alaptétel igazolását végzi el: a Petőfi-kutatónak fokozottan kell érvényesítenie azt a belátást, mely szerint a Petőfi-jelenség csak az életmű és a recepció együttes elemzésével közelíthető meg. Az ilyen zárt, szigorú érvelésre koncentrálnak körmondatok mellett fontos szerepet kapnak azok is, amelyek – rendszerint zárójeles bekezeléssel – megszakítják az argumentációt, és ezzel *a még lehetséges*, illetve *a még elvégzendő* felé nyitják meg az értelmezés terét. Például *Az 1843-as Kisfaludy Sándor-ünnep jelentőségéről* szólva a szerző rámutat arra, hogy „a Vörösmartyéknál egy-másfél évtizeddel fiatalabb nemzedék [...] – feltűnően paradox módon – Kisfaludy Sándorra értelmezte azokat a romantikus (vizionárius, váteszi, emberfelettinek tűnő) költői attribútumokat, melyek pedig a szélsőségesen szenvedélyes, romantikus költő Vörösmartyra (de nem Vörösmarty kortárs recepciójára!) sokkal inkább illettek

volna”. (242–243.) Az utolsó – megszorító és distinkciót teremtő – beékelés arra a rendkívül fontos körülményre figyelmeztet, hogy a korabeli irodalmi közvélemény Vörösmartyt az intézményesült (hivatalos) irodalom képviselőjének tekintti, „a nemzet költőjeként” tiszteli, még akkor is, ha e tekintélyes státussal együtt járó (korlátozó) elvárások olykor nehezen egyeztethetők össze a Vörösmarty-szövegek normabontó világával. És egy másik példa: Az 1859. évi Kazinczy-ünnepélyek nyelvhasználatáról szólva a szerző nem bocsátkozhat annak a kérdésnek a taglalásába, hogy Kazinczy „vajon mennyire volt hajlamos a költészetet kultikusan szemlélni”, ugyanakkor – felette igen kedvelt zárójellei között – megjegyzi: „egyébként azt hiszem, ő már életében a modern irodalmi kultusznak egyik kulcsfigurája volt”. (255.) Margócsy imponáló szakmai felkészültségéről talán éppen ezek az önálló tanulmányt igénylő, ám megvilágító erejű beékelések tanúskodnak a leginkább.

Az „...*Égi és földi virágzás tükre...*” szerzőjét elsősorban „az irodalomról szóló beszéd” korlátai és lehetőségei érdeklik. Már első kultusztanulmányában arra az önreflexív kérdésre keresi a választ, hogy „milyen hozzáállással, milyen retorikával, milyen kategóriák között, milyen képzetkör segítségével szóljon az, aki az irodalomról kíván értekezni, vagy nyilatkozni?” (35.). Arra a következtetésre jut, hogy „az irodalomról szóló beszédet” alapvetően áthatja a kultikus retorika, hogy „a kultikus képzetkör hatása oly erős lehet, oly mélyen gyökerezhetik irodalomról való gondolkozásunkban, hogy még a szándékosan és elhatározottan kultuszellenes tudományos leírás során is áttörheti a korlátokat” (37.), sőt „kultikusnak tekinthető sok esetben az adott irodalomszemléletnek *egésze*” (38.). A *Petőfi-kultusz határtalanságáról* ki is mondja az alaptételt: a kultusz „az irodalomhoz való viszonyt egyik legfontosabb, kiküszöbölhetetlen [...] démiurgoszává vált, s a 'komoly' és tudományos irodalomtörténeti módszertannak is [...] szerves alkotóelemévé nőtte ki magát”. (93.) A Petőfi- és az Arany-recepció, a Kisfaludy- és a Kazinczy-ünnep vizsgálat is azért lehet „oly tanulságos, mert a kultikus magyar irodalomszemlélet történetének roppant érdekes összetevőire vet fényt”. (126.) Megjegyzendő, hogy a *recepciótörténet* ebben a megközelítésben *kultusztörténetté* válik. Különösen így van ez Petőfi esetében, akinek figurájához és költészetéhez a másfél száz év óta hagyományozódó recepcióban „számtalan olyan kultikus mozzanat tapad, melyeket lehetetlen leválasztani egy feltételezett történeti tényszerű 'igazság' 'kiderítése' során, hiszen már maga az a rendkívül sok oldalról kifejeződő indulat, amely például a Petőfi-igazságnak akár életrajzi, akár politikai, akár poétikai jellegű feltárását szorgalmazza ismételt, elkülöníthetetlen része a kultusznak”. (91.) Margócsy számára minden bizonyosan a kultuszkutatói módszertan nyit utat a Petőfi-jelenség – recepciótörténeti szempontú, illetve a szerzői imázs-formálást középpontba állító – újraértéséhez; sőt talán az az állítás is megkockáztatható, hogy ez a módszertan éppen a Petőfi-kutatásban képes a leglátványosabban megmutatni a benne rejlő lehetőségeket. Jelképesnek tekinthető, hogy *A Petőfi-kultusz határtalanságáról* Margócsy

Petőfi Sándor című nagyszabású „kísérletének” (Bp., 1999) nyitó- és egyben alapozó-fejezeteként nyeri el funkcióját.

Azt, hogy Margócsy egy modernitáshoz kötött (a romantikából eredeztetett) kultusz-fogalommal operál, már az *Előszó (romantika)*-fejezetének nyitó mondata nyilvánvalóvá teszi: „A művészetnek, költészetnek modern értelemben vett kultusza a 18/19. század fordulóján, a forrongó romantika idején bontakozott ki és virágzott fel.” (13.) Ugyanakkor figyelmet érdemel az árnyalt megfogalmazás: „modern értelemben vett” kultuszról van szó, és ez az *epitheton ornans* nem zárja ki a kultusz fogalmának extenzív (kiterjesztő) definiálását. E megengedő szemléletmód szerint a modernség előtti jelenségek vizsgálatához is alkalmazható a kultusz-terminus *technicus* – bár a premodern kultuszformációk vizsgálatát a szerző, érthető módon, nem tekinti feladatának. A Margócsy-féle restriktív (szűkítő) kultusz-fogalom a romantikus művészet- és nemzetvallással kapcsolódik (szétválaszthatatlanul) össze, és így válik a modern, sőt a retorikájában sokszor kultuszellenes posztmodern irodalom alapvető értelmezői kategóriájává. Az „...*Égi és földi virágzás tükre...*” ugyanis nem csupán azt hangsúlyozza, hogy a XIX. századi magyar irodalom „a kultusz jegyében született újjá és modernné, s a kultusz jegyében nőtt nagyra, s vált hatalmas energiájú nemzetépítő erővé” (25.), de arra is felhívja a figyelmet, hogy „a romantikában kivirágzott és szétterjedt kultikus képzetkör, ha már kialakult, ha elszakad is romantikus gyökereitől, ha elhagyja is a tizenkilencedik századi díszleteket, önmozgásában is, de egyes nyelvi fordulataiban is megmarad, lényegében sértetlenül tovább él, egészen a modernitás és posztmodernitás korszakáig, egészen napjainkig.” (48.) Margócsy tanulmányainak talán legnyomatékosabb (újra- és újrafogalmazott) üzenete az, hogy a kultusz nem csupán a XIX. században határozza meg az irodalomértés és -forgalmazás rendszerét, hanem máig hatóan *velünk és bennünk* él – többnyire előfeltevésekként, beidegződésekként, nyelvi panelekként. A kultusz kiiktathatatlanul és ellenőrizhetetlenül járja át a tudományos beszédmódot is. Sőt, a tudomány nem egyszerűen a kultusz nyelvét beszéli: a tudomány magának a kultusznak a sajátos megnyilvánulási formája. A kultusz kutatója így egyszerre bontja és építi azt a kulturális intézményrendszert, amely kultuszok rendszereként nyílik meg a kutatói tekintet előtt.

Nagy Csilla

Patchwork

(Szegedy-Maszák Mihály: *Szó, kép, zene. A művészetek összehasonlító vizsgálat, Kalligram, 2007*)

Szegedy-Maszák Mihály új tanulmánykötete mintegy leképezése annak az elmozdulásnak, amelyet az utóbbi években, évtizedben – legalábbis Magyarországon ekkor – az irodalomról, és ezzel együtt az irodalomtudományról, annak jövőjéről és lehetőségeiről való gondolkodásban tapasztalunk. A tizenegy tanulmány ugyanis az irodalomtudománynak a külföldi állapotokhoz hasonló módon történő kitágításának lehetőségeit és igényét hordozza, amit a kötet szerzője egyébként már 1996-os tanulmányában is szorgalmaz (Ld.: Szegedy-Maszák M., *Merre tart az (irodalom)tudomány?* Alföld, 1996/2. 3–23). Az írások – ahogy az alcím is mutatja – az interdiszciplinaritás jegyében íródtak, hiszen szépirodalmi, vizuális, zenei és színpadi műveket, és ezek viszonyrendszerét egyaránt vizsgálják. Ezt a jelleget már a kötet cím is jelzi, amely több, ugyancsak az utóbbi években megjelent elméleti munkához (pl. *Kép, beszéd, írás*, Gondolat, 2003; *Kép, írás, művészet*, Ráció, 2006; *A kultúra átváltozásai. Kép, zene, szöveg*, Balassi, 2006) hasonlóan három művészeti ágat/kifejezőmódot szerepeltet. Felhívja a figyelmet arra a jelenségre, miszerint az irodalomtudomány ma nem kizárólag írásművek, szövegek tanulmányozására korlátozódik: nem elszigetelt, elhatárolódó tudományként működik, hanem olyan praxisként, amelynek tárgyát a művészetek együttesen, kölcsönhatásukban képezik, és amely módszertanát is egyre inkább a kultúratudomány (Szegedy-Maszák kifejezésével: művelődéstudomány) kontextusában pozicionálja. Míg a szerző egy évtizeddel korábbi kötetének címadó tanulmánya szerint az olvasó feladata nem más, mint a *szőnyegbe szőtt minta* (tegyük hozzá: biztonságos) követése, az egyes jelentések/jelenségek felfedezése a szöveg világában való elmélyedés során (*Minta a szőnyegen. A műértelmezés esélyei*, Bp., Balassi, 1995. 144); addig a *Szó, kép, zene* tárgyaként maga a *szőnyeg* tűnik fel, amely különböző jellegű textúrák lazábban-szorosabban összeférelt egysége, a kötet pedig a szövedék feltárásának (izgalmas, ám kockázatos) feladatára vállalkozik.

A könyv egészét jellemzi, hogy az egyes művek/életművek bemutatása annak érdekében megy végbe, hogy az olvasat egyfajta indirekt módszer révén egyetemes érvényű következtetéshez jusson el. Hiszen a *látható, hallható és olvasható művészetek összehasonlító kutatásának a legáltalánosabb kérdésekre kell korlátozódnia, mert különben a szakszerűtlenség vádja érhet bennünket.* (*A művészetek tudományközi kutatása*, 34.) Az általános tapasztalat igénye egyben azt is jelenti, hogy az írások tétje nem a speciális, a peremen elhelyezkedő jelenségek tetten érése: itt olyan, a médiumok, művészeti ágak, kifejezőmódok

között létező finom összeszövődésekről van szó, amelyek természetes módon jellemzik a kultúrát. Ilyen a népművészet multimediális komplexitása, amelynek feltárására önállóan a néprajz- vagy a néptánc kutatás, a képzőművészet, a zenetörténet és az irodalomtörténet stb. sem képes (*Színhagyomány és irodalom: kapcsolat vagy ellentét?* 9–24), és amelyben így a művészet eredeti egysége (többek között a szóbeliség és írásbeliség genetikusszerű összefonódása) kerül szembe a tudományok teoretikus elkülönítettségével.

Hasonló problémát vet fel az irodalmi művek zenei, színpadi vagy filmes adaptációjának kérdése, amely a mű önazonosságának, interpretálhatóságának és befogadásának lehetőségein túl a nyelvhasználat, a csoportnorma és a társadalmi értékelés szegmenseit is érinti (*Zene és szöveg három huszadik századi dalműben*, 236–280).

Vagyis az egyes fejezetek fókuszában intermedialis, művészetközi határhelyzetek állnak, olyan művek, műfajok, amelyekben a különböző tudományterületek átfedésbe kerülnek egymással. A vizsgálódás érinti a fordítástudományt, a vizuális kultúra területét, a szóbeliség/íráskultúra területét, a zene, és a színház kérdéskörét. Az írások mint a patchwork-kézimunka összeférelt, együttesen is mintát adó foltjai illeszkednek egymáshoz, a kötetet linearitásban olvasva így mintegy *végiglépegetünk* a kultúratudomány bizonyos sűrűsödési pontjain. Minden esetben a kultúra egy szinkronlemeze kerül előtérbe (pl. Henry James írásművészete, Bartók zeneművei, Ezra Pound értekezései stb.), azonban a kutatás mindig történeti távlatlalt bír. Szegedy-Maszák elemzése számára nélkülözhetetlen aspektus a hagyomány, az értelmezés történetisége, a mindenkor befogadás koordinátái, a szerzői pozícionáltság. Az egyes szövegek hatalmas történeti/filológiai bázist mozgatnak, amely azonban korántsem öncélú, hanem a saját és az idegen horizontjának érintkezésében, a múlt és a jelen dialógusának megteremtésében van szerepük. A történetiség itt nem leíró, tényrögzítő, rendszerező elvként jelenik meg, hanem mintegy előfeltételként lehetővé teszi a *mélyfúrás*t, a művelődés kiterjedtségének – időbeli, térbeli és a művek illeszkedésében egyértelmű folytonosságának – érzékeltetését.

A kultúra folytonossága Szegedy-Maszák kötetében egyrészt a művek új szempontok szerinti újraolvasását, ezzel együtt a hagyomány megszólaltatását jelenti, amely elkerülhetetlen, hiszen a mű megítélése mindig hatástörténet függvénye (a befogadó és a mű közötti differencia, a temporális feszültség már a hermeneutika alaptézise is); másrészt pedig egyaránt jelenti a művészetek természetes egymasmellettiségét, illetve a nyelvi érintkezést és differenciát. *Az értelmezés történetisége* című tanulmány, amely egy egyetemi előadássorozat írott változata, mindezen vonatkozásokra kitér, épp ezért a kötet központi tanulmányának tekinthető (a terjedelmi viszonyok is erre engednek következtetni). Olyan elméleti problémákat vet fel, amelyek egyszerre több diszciplínát érintenek, és amelyek